

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษาที่จัดพิมพ์ครั้งสุดท้ายโดยสำนักพิมพ์เอกชน ระหว่างปี พ.ศ. 2529-2537" สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษาที่จัดพิมพ์ครั้งสุดท้าย โดยสำนักพิมพ์เอกชน ระหว่างปี พ.ศ. 2529-2537 ในด้านของวัตถุประสงค์ของหนังสือ ลักษณะทางกายภาพ การจัดเนื้อหาสาระ และประเภทของกิจกรรม
2. เพื่อศึกษาการนำหนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตไปใช้ของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและตัวอย่างประชากร
ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย
 - 1.1 ประชากรหนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษาที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชนระหว่างปี พ.ศ. 2529 - 2537 เลือกตัวอย่างประชากรโดยสุ่มแบบเจาะจงได้งประชากรหนังสือสำหรับใช้ในการวิเคราะห์ จำนวน 50 เล่ม

1.2 ประชากรครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ปีการศึกษา 2537 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร และใช้หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษาที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชนระหว่าง ปี พ.ศ. 2529-2537 เลือกตัวอย่างประชากร โดยสุ่มแบบหลายขั้นตอนได้ตัวอย่างประชากรครูสำหรับใช้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 228 คน และสุ่มตัวอย่างประชากรครูโดยสุ่มแบบเจาะจงได้ตัวอย่างประชากรครูสำหรับใช้กับแบบสังเกต จำนวน 12 คน ซึ่งเป็นครูกลุ่มเดียวกันกับครูที่ตอบแบบสอบถาม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งหมด 3 ชุด คือ

ชุดที่ 1 เป็นตารางวิเคราะห์หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยกำหนดขอบเขตการวิเคราะห์เป็น 4 ด้าน คือ ด้านวัตถุประสงค์ของหนังสือ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านการจัดเนื้อหาสาระ และด้านประเภทของกิจกรรม

ชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามการนำหนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตไปใช้ของครูผู้สอน โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการนำหนังสือประกอบการเรียนไปใช้ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ชุดที่ 3 เป็นแบบสังเกตการนำหนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตไปใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู โดยแบบสังเกตนี้จะใช้สังเกตในด้านลักษณะการนำหนังสือประกอบการเรียนไปใช้ และวิธีการใช้หนังสือประกอบการเรียน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์หนังสือประกอบการเรียน ผู้วิจัยวิเคราะห์หนังสือ

ประกอบการเรียนทั้ง 50 เล่มด้วยตนเอง

การสอบถามผู้วิจัยส่งและเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง และทางไปรษณีย์โดยส่งแบบสอบถามไปทั้งหมดจำนวน 228 ฉบับ ได้รับคืนและสามารถนำมาวิเคราะห์ได้จำนวน 200 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 87.71

แบบสังเกต ผู้วิจัยไปสังเกตด้วยตนเอง ได้ข้อมูลครบทั้ง 12 คน คนละ 2 ครั้ง รวมเป็น 24 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากตารางวิเคราะห์นำมาวิเคราะห์และสรุปเป็น ความเรียง

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและแบบสังเกตที่เป็นแบบกำหนดคำตอบ ให้เลือกและแบบตรวจสอบรายการ นำมาวิเคราะห์โดยใช้ความถี่และหาค่าร้อยละ

ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิดที่เป็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ นำมาเรียงลำดับข้อมูลจากมากไปหาน้อย

นำเสนอข้อมูลทั้งหมดในรูปของตารางประกอบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้าง เสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษาที่จัดพิมพ์ครั้งสุดท้ายโดยสำนักพิมพ์ เอกชนระหว่าง ปี พ.ศ. 2529 - 2537 ในด้านวัตถุประสงค์ของหนังสือ ด้านลักษณะทาง กายภาพ ด้านการจัดเนื้อหาสาระ และด้านประเภทของกิจกรรม สรุปได้ว่า

1. ด้านวัตถุประสงค์ของหนังสือ

หนังสือประกอบการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ส่วนใหญ่ ระบุวัตถุประสงค์ไว้ว่าเป็นแนวในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับครู และให้ครูใช้เพื่อเป็นแบบวัดและประเมินผล ตลอดจนให้นักเรียนใช้ศึกษาเนื้อหา

สาระ ในขณะที่เดียวกันก็ใช้ฝึกทักษะด้วย

หนังสือประกอบการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ส่วนใหญ่ระบุวัตถุประสงค์ว่าให้นักเรียนใช้ศึกษาเนื้อหาสาระและให้ครูใช้เป็นแนวในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับครู ตลอดจนให้ครูใช้เป็นแบบวัดและประเมินผล เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของหนังสือประกอบการเรียนของแต่ละสำนักพิมพ์สรุปได้ว่า

หนังสือประกอบการเรียนของสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชและสถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ ระบุวัตถุประสงค์ไว้คล้ายคลึงกันพอสรุปไว้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 มุ่งให้นักเรียนใช้ฝึกทักษะ 4 และในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มุ่งให้นักเรียนใช้ศึกษาเนื้อหาสาระขณะที่เดียวกันก็ใช้ฝึกทักษะด้วย 6

หนังสือประกอบการเรียนของสำนักพิมพ์ประสานมิตร สำนักพิมพ์เสริมวิทย์บรรณาคาร สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช สำนักพิมพ์คลังวิชา และสำนักพิมพ์นิยมวิทยาระบุวัตถุประสงค์ไว้คล้ายคลึงกันพอสรุปได้ว่าในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 มุ่งให้นักเรียนใช้ศึกษาเนื้อหาสาระในขณะที่เดียวกันก็ใช้ฝึกทักษะด้วย ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มุ่งให้นักเรียนใช้ศึกษาเนื้อหาสาระ นอกจากนี้ยังใช้เป็นแนวในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับครูและให้ครูใช้เป็นแบบวัดและประเมินผลในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

สำหรับหนังสือประกอบการเรียนของสำนักพิมพ์พิสิทธ์เซ็นเตอร์ มีวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้แตกต่างออกไปคือ วัตถุประสงค์ระบุไว้ว่า มุ่งให้นักเรียนใช้ศึกษาด้วยตนเองเพื่อทบทวนและเตรียมสอบ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งค้นคว้าและอ้างอิงของครูอีกด้วย

2. ด้านลักษณะทางกายภาพ

หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ส่วนใหญ่ จะปรากฏชื่อผู้แต่ง ชื่อสำนักพิมพ์ และราคาจำหน่าย รูปเล่มเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้ง ขนาด 8 หน้ายก เข้าเล่มด้วยวิธีไสสันทากาว ลักษณะปกส่วนใหญ่จะเป็นปกอาน้ำมัน ปกอ่อนไม่ทนทานแต่มีสีสดใสดึงดูดความสนใจ กระดาษเนื้อใน

เป็นกระดาษปรู๊ฟ มีสารบัญแสดงบทและหัวข้อต่าง ๆ ตัวอักษรให้หมึกสีดำและเน้น
 ชื่อบทหรือชื่อหัวข้อด้วยตัวอักษรที่มีลักษณะพิเศษหรือมีขนาดโต โดยตัวอักษรส่วนใหญ่
 มีความคมชัด การจัดรูปหน้ามีการเว้นขอบทั้ง 4 ด้าน ส่วนภาพประกอบเป็นภาพ
 ขาวดำส่วนใหญ่มีความชัดเจน ปริมาณของภาพประกอบกับเนื้อหา มีอัตราส่วน
 ใกล้เคียงกันสำหรับบรรณานุกรมไม่มีปรากฏในหนังสือ

3. ด้านการจัดเนื้อหาสาระ

หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
 ส่วนใหญ่มีหัวข้อเนื้อหา และเรียงลำดับหัวข้อเนื้อหาตามหลักสูตร แต่เนื้อหา
 ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเนื้อหาสั้น ๆ ไม่มีรายละเอียดแต่ มีคำอธิบายเพิ่มเติม
 และมีการยกตัวอย่างประกอบเพียงเล็กน้อย สำหรับการเกริ่นนำเนื้อหา

หนังสือส่วนใหญ่จะไม่มี การเกริ่นนำ ยกเว้นหนังสือประกอบการเรียนของ
 สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์และสำนักพิมพ์ประสานมิตร ที่จะมีการเกริ่นนำเนื้อหา
 เฉพาะในหนังสือชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 โดยเกริ่นนำเนื้อหาด้วยกิจกรรม
 และภาพประกอบเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการสรุปบทเรียนหนังสือส่วนใหญ่
 ไม่มีการสรุปบทเรียน ยกเว้นหนังสือประกอบการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4
 ของสำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ ที่มีการสรุปบทเรียนในลักษณะเป็นการสรุปความคิด
 รวบรวมข้อสั้น ๆ

4. ประเภทของกิจกรรม

หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 เมื่อพิจารณาประเภทของกิจกรรมที่เสนอแนะไว้ในหนังสือ
 พบว่า ประเภทของกิจกรรมที่เสนอแนะไว้ในหนังสือโดยเฉลี่ยที่ปรากฏมากที่สุดคือ
 กิจกรรมการทดลองหรือสาธิตการทดลอง รองลงมาคือ การเขียนในรูปแบบต่าง ๆ
 และน้อยที่สุดคือ การเชิควิทยาการ ส่วนหนังสือประกอบการเรียนที่มีประเภท
 ของกิจกรรมเสนอแนะในหนังสือ โดยเฉลี่ยแล้วมากที่สุด คือ หนังสือประกอบ
 การเรียนของสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช และน้อยที่สุดคือ หนังสือประกอบการเรียน
 ของสำนักพิมพ์ฟิลิปส์ เซ็นเตอร์

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การนำหนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษาไปใช้ของครูผู้สอน โดยผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลด้านสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 94.00 มีอายุระหว่าง 36-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.50 และน้อยที่สุดมีอายุระหว่าง 46-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 5.00 ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 80.00 มีประสบการณ์ทำงาน 11-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.00 และน้อยที่สุดมีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.00

การสอนและการทำงานอื่น ๆ ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 40.50 และน้อยที่สุดมีประสบการณ์ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตต่ำกว่า 1 ปี คิดเป็นร้อยละ 5.00 ได้รับมอบหมายให้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเพียง 1 ชั้นเรียน คิดเป็นร้อยละ 84.00 และสอนมากกว่า 1 ชั้นเรียน คิดเป็นร้อยละ 16.00 งานพิเศษอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากงานสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ทำงานประจำชั้น คิดเป็นร้อยละ 80.00 และน้อยที่สุดทำงานพิเศษ งานประชาสัมพันธ์และงานบรรณารักษ์คิดเป็นร้อยละ 0.50 สำหรับครูผู้สอนที่ไม่มีงานพิเศษที่นอกเหนือจากงานสอนคิดเป็นร้อยละ 10.50 ครูผู้สอนส่วนใหญ่สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 38.50 และน้อยที่สุดสอนทุกกลุ่มประสบการณ์คิดเป็นร้อยละ 24.00 โดยครูผู้สอนส่วนใหญ่สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเพราะผู้บังคับบัญชามอบหมายให้สอน คิดเป็นร้อยละ 50.00 และน้อยที่สุดสอนเพื่อให้ครบชั่วโมงการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 4.00 ส่วนหนังสือที่ใช้เป็นหลักสำคัญในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้หนังสือประกอบการเรียนของสำนักพิมพ์เอกชนคิดเป็นร้อยละ 84.50 รองลงมาใช้หนังสือประกอบการเรียนฉบับของกระทรวงศึกษาธิการ คิดเป็นร้อยละ 52.50 และน้อยที่สุดใช้บันทึกการสอนของ

สำนักพิมพ์เอกชนคิดเป็นร้อยละ 15.50

หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ที่ครูผู้สอนนำมาใช้เป็นหนังสือประกอบการเรียนหลัก โดยเฉลี่ยครูผู้สอนทุกชั้นเรียน ใช้หนังสือประกอบการเรียนของสำนักพิมพ์วัฒนาพานิชมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 43.00 รองลงมาใช้หนังสือประกอบการเรียนของสำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 16.50 นอกจากหนังสือประกอบการเรียนหลักแล้ว ครูผู้สอน ส่วนใหญ่ใช้หนังสือประกอบการเรียนเล่มอื่น ๆ เพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติม คิดเป็น ร้อยละ 81.00 ส่วนครูผู้สอนที่ไม่ใช้หนังสือประกอบการเรียนเล่มอื่น ๆ นอกเหนือจากหนังสือประกอบการเรียนหลัก คิดเป็นร้อยละ 19.00

2. ข้อมูลด้านการนำหนังสือประกอบการเรียนไปใช้ของครูผู้สอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้รับหนังสือประกอบการเรียนหลัก โดย สำนักพิมพ์ส่งตัวอย่างหนังสือมาให้ และฝ่ายวิชาการโรงเรียนจัดหามาให้คิดเป็น ร้อยละ 40.50 และน้อยที่สุดซื้อด้วยตนเองโดยใช้เงินงบประมาณของโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 3.00 ส่วนการจัดหาหนังสือประกอบการเรียนหลักให้นักเรียน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ให้นักเรียนซื้อไว้ใช้ประจำตัวคิดเป็นร้อยละ 85.50 และน้อยที่สุด ครูสรุปเป็นเอกสารให้นักเรียนคิดเป็นร้อยละ 1.00 การคัดเลือกหนังสือประกอบการเรียนครูผู้สอนส่วนใหญ่เลือกร่วมกับเพื่อนครู คิดเป็นร้อยละ 58.00 และน้อยที่สุด หัวหน้าหมวดเป็นผู้กำหนดให้คิดเป็นร้อยละ 4.00 ในการพิจารณาคัดเลือกหนังสือ ประกอบการเรียนครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลจากสำนักพิมพ์ส่งตัวอย่างหนังสือมา ให้ศึกษาคิดเป็นร้อยละ 79.00 รองลงมาสำนักพิมพ์ส่งรายการหนังสือหรือใบสั่งชื่อ มาให้คิดเป็นร้อยละ 29.00 และน้อยที่สุดครูผู้สอนติดต่อขอข้อมูลจากสำนักพิมพ์เอง คิดเป็นร้อยละ 2.00 การคัดเลือกหนังสือประกอบการเรียนหลักครูผู้สอนส่วนใหญ่ พิจารณารายละเอียดของเนื้อหา กิจกรรม แบบฝึกหัดและแบบทดสอบคิดเป็นร้อยละ 82.50 และน้อยที่สุดพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพของหนังสือ (รูปเล่ม การ เย็บเล่ม ความแข็งแรงทนทาน คุณภาพกระดาษ คุณภาพการพิมพ์) การเลือกใช้

หนังสือประกอบการแต่ละปีการศึกษา ครูผู้สอนส่วนใหญ่เลือกใช้หนังสือประกอบการเรียนหลักโดยเปลี่ยนใช้ของสำนักพิมพ์ใหม่บ้างในบางปี คิดเป็นร้อยละ 79.50 และน้อยที่สุดใช้เล่มที่จัดพิมพ์ล่าสุด แต่สำนักพิมพ์เดิมทุกปี คิดเป็นร้อยละ 9.00

การใช้หนังสือประกอบการเรียนหลัก (จากแบบสังเกต) จากการสังเกตการนำหนังสือประกอบการเรียนไปใช้ที่ครูผู้สอนทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 100 ปฏิบัติ คือ ครูเป็นผู้นำไปใช้ประกอบการสอนในห้องเรียน และครูให้นักเรียนใช้ประกอบการเรียน โดยให้มิ่วไว้ใช้ประจำตัวทุกคน ส่วนพฤติกรรมการใช้หนังสือประกอบการเรียนของครูผู้สอน พบว่า ในขั้นเตรียมการสอน พฤติกรรมที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่ร้อยละ 50.00 ปฏิบัติคือ ครูใช้เป็นแนวทางในการจัดเตรียมสื่อและอุปกรณ์การสอน พฤติกรรมที่ครูปฏิบัติรองลงมา คือ ให้นักเรียนใช้ศึกษาเนื้อหาจากหนังสือมาล่วงหน้าก่อนที่จะเรียนในช่วงเรียนคิดเป็นร้อยละ 41.66 ในขั้นนำเข้าสู่บทเรียน พฤติกรรมที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 77.00 ปฏิบัติคือ ครูทบทวนเนื้อหาที่นักเรียนได้เรียนไปแล้วจากหนังสือด้วยการสนทนา ชักถามนักเรียน และพฤติกรรมที่ครูส่วนน้อยที่สุดปฏิบัติคือ ครูทบทวนเนื้อหาที่นักเรียนได้เรียนไปแล้วด้วยการให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดในหนังสือ ในขั้นสอน พฤติกรรมที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 83.33 ปฏิบัติ คือ ครูบรรยายหรืออธิบายเนื้อหาจากหนังสือสลับการชักถาม และครูให้นักเรียนอ่านเนื้อหาจากหนังสือแล้วตอบคำถาม หรือร่วมกันอภิปรายหรือรายงานหน้าชั้น ส่วนพฤติกรรมที่ครูส่วนน้อยที่สุดคือคิดเป็นร้อยละ 33.33 ปฏิบัติ ได้แก่ ครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนปฏิบัติตามกิจกรรมเสนอแนะไว้ในหนังสือ ในขั้นสรุปบทเรียน พฤติกรรมที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 83.33 ปฏิบัติคือ ครูให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดในหนังสือ ส่วนพฤติกรรมที่ครูส่วนน้อยที่สุดปฏิบัติคิดเป็นร้อยละ 16.66 ปฏิบัติคือครูเป็นผู้สรุปเนื้อหาให้นักเรียนฟังในวัดและประเมินผล พฤติกรรมที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่ร้อยละ 50.00 ปฏิบัติ คือ ครูให้นักเรียนทำแบบทดสอบในหนังสือ ส่วนพฤติกรรมที่ครูส่วนน้อยที่สุดปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ 8.33 ได้แก่ ครูวัดและประเมินผลนักเรียนโดยใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลอื่น ๆ นอกเหนือจากแบบทดสอบที่กำหนดไว้ในหนังสือ

การใช้หนังสือประกอบการเรียน (จากแบบสอบถาม)

ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้หนังสือประกอบการเรียนหลัก เพราะช่วยให้สอนได้ตรงตามจุดประสงค์ของหลักสูตรคิดเป็นร้อยละ 91.00 และน้อยที่สุดใช้หนังสือประกอบการเรียนหลักเพราะช่วยผ่อนคลายครูในการสอน คิดเป็นร้อยละ 15.00 ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายในการใช้หนังสือประกอบการเรียนหลักเพื่อเป็นหลักในการเรียนการสอนคิดเป็นร้อยละ 56.00 และน้อยที่สุดมีจุดมุ่งหมายใช้หนังสือประกอบการเรียนหลักเพื่อสรุปบทเรียน คิดเป็นร้อยละ 27.50 ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้หนังสือประกอบการเรียนโดยใช้ตลอดทั้งเล่ม และใช้หนังสืออื่นประกอบคิดเป็นร้อยละ 75.00 และน้อยที่สุดใช้หนังสือประกอบการเรียนหลักเฉพาะบางบทหรือบางหัวข้อ คิดเป็นร้อยละ 2.50 สำหรับชั้นการสอนที่ครูผู้สอนใช้หนังสือประกอบการเรียนหลักโดยเฉลี่ยมากที่สุด คือ ชั้นสอน คิดเป็นร้อยละ 61.00 และครูใช้หนังสือประกอบการเรียนหลักน้อยที่สุดในชั้นนำเข้าสู่บทเรียน คิดเป็นร้อยละ 2.50 สิ่งที่ครูผู้สอนเคยปฏิบัติมากที่สุดในขณะใช้หนังสือประกอบการเรียนในห้องเรียนคือ ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดหรือแบบทดสอบหลังจบบทเรียน คิดเป็นร้อยละ 85.50 และน้อยที่สุดแนะนำให้นักเรียนรู้จักส่วนประกอบของหนังสือคิดเป็นร้อยละ 23.50 ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้หนังสือประกอบการเรียนหลักโดยให้นักเรียนอ่านมาล่วงหน้าและอภิปรายร่วมกันในชั่วโมงเรียนคิดเป็นร้อยละ 52.00 และน้อยที่สุดให้นักเรียนอ่านภายหลังครูอธิบายจบคิดเป็นร้อยละ 14.50 การสอนโดยใช้กิจกรรมเสนอแนะในหนังสือประกอบการเรียนหลักครูผู้สอนส่วนใหญ่เลือกใช้เฉพาะบางกิจกรรมคิดเป็นร้อยละ 76.50 และใช้ทุกกิจกรรมคิดเป็นร้อยละ 23.00 ครูผู้สอนส่วนใหญ่ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดทุกครั้งเมื่อจบการสอนแต่ละครั้ง คิดเป็นร้อยละ 80.50 และน้อยที่สุดไม่ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดคิดเป็นร้อยละ 1.00 ครูผู้สอนส่วนใหญ่วัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียนด้วยเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนที่กำหนดไว้ในหนังสือประกอบเรียนหลักคิดเป็นร้อยละ 86.00 และไม่ใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลในหนังสือประกอบการเรียนหลักคิดเป็นร้อยละ 14.00 สำหรับครูผู้สอนที่ใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลในหนังสือประกอบการเรียนหลักส่วนใหญ่จะให้นักเรียนทำแบบทดสอบ จุดประสงค์การเรียนรู้นักคิดเป็นร้อยละ 70.50 และ

น้อยที่สุดใช้วิธีวัดและประเมินผลด้วยการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนตามแบบสำรวจ
รายการที่กำหนดให้คิดเป็นร้อยละ 43.00 ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้หนังสือประกอบการ
การเรียนหลักโดยใช้ทุกชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 62.50 และใช้เป็นบางชั่วโมง
คิดเป็น ร้อยละ 37.50

3. ปัญหาและอุปสรรคในการใช้หนังสือประกอบการเรียน

ปัญหาและอุปสรรคในการนำหนังสือประกอบการเรียนหลักมาใช้
ครูผู้สอนส่วนใหญ่ขาดคู่มือในการใช้หนังสือประกอบการเรียนหลัก คิดเป็นร้อยละ
42.50 รองลงมาหนังสือประกอบการเรียนหลักไม่น่าสนใจ คิดเป็นร้อยละ 19.50
ส่วนครูผู้สอนที่ไม่ประสบปัญหาในการนำหนังสือประกอบการเรียนมาใช้คิดเป็นร้อยละ
31.50 เมื่อประสบปัญหาเกี่ยวกับการใช้หนังสือประกอบการเรียนหลัก ครูผู้สอน
ส่วนใหญ่แก้ปัญหาด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ 54.00 และน้อยที่สุดขอความช่วยเหลือ
จากผู้บริหารโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 7.50 เมื่อพบข้อบกพร่องในหนังสือประกอบ
การเรียนหลัก ครูผู้สอนส่วนใหญ่แจ้งให้นักเรียนเพื่อแก้ไขให้ถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ
73.50 และน้อยที่สุดวางเฉย คิดเป็นร้อยละ 1.00

4. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หนังสือ

ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการใช้หนังสือประกอบการเรียน
หลักมีผลทำให้นักเรียนมีความรู้และประสบการณ์กว้างขวาง คิดเป็นร้อยละ 68.50
และน้อยที่สุดครูผู้สอนคิดว่าทำให้นักเรียนขาดการฝึกปฏิบัติจริง คิดเป็นร้อยละ 4.50
สำหรับคุณภาพของหนังสือประกอบการเรียนหลักที่ต้องการ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ต้องการ
หนังสือประกอบการเรียนที่มีเนื้อหาถูกต้องครบถ้วนตรงตามหลักสูตร คิดเป็นร้อยละ
91.50 รองลงมาต้องการให้มีแบบทดสอบจุดประสงค์การเรียนรู้คิดเป็นร้อยละ 79.00
และน้อยที่สุดต้องการให้มีบรรณานุกรม คิดเป็นร้อยละ 40.50 ความจำเป็นในการใช้
หนังสือประกอบการเรียนหลักในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ครูส่วนใหญ่มี
ความเห็นว่าเป็นคิดเป็นร้อยละ 99.00 โดยให้เหตุผลว่าทำให้นักเรียนใช้ค้นคว้า
ฝึกฝนและทบทวนด้วยตนเอง ช่วยให้มีความรู้กว้างขวางขึ้น คิดเป็นร้อยละ 38.00

และน้อยที่สุดให้เหตุผลว่าสะดวกในการสอน คิดเป็นร้อยละ 12.00 สำหรับครูผู้สอนที่มีความคิดเห็นว่าจะไม่มีความจำเป็นที่ต้องใช้หนังสือประกอบการเรียนหลักในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เพราะนักเรียนสามารถฝึกการค้นคว้าจากห้องสมุดได้ คิดเป็นร้อยละ 1.00 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับหนังสือประกอบการเรียน โดยเรียงลำดับจำนวนครูที่แสดงความคิดเห็นจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ เนื้อหาควรทันสมัยถูกต้องและครบถ้วนตรงตามหลักสูตร ควรมีกิจกรรมเสริมทักษะที่หลากหลาย และครอบคลุมเนื้อหาให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงและฝึกการแก้ปัญหา ควรมียุทธศาสตร์ที่ตายบท ควรมีแบบทดสอบจุดประสงค์การเรียนรู้ ครูผู้สอนควรใช้หนังสือหลายเล่มในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรมีส่วนร่วมในการพิจารณาคัดเลือกหนังสือ ควรแบ่งเนื้อหากิจกรรม แบบฝึกหัดและแบบทดสอบออกเป็นตอนหรือแยกเล่มต่างหาก และครูผู้สอนควรได้รับหนังสือก่อนเพื่อเตรียมตัวล่วงหน้า

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง "การวิเคราะห์หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษาที่จัดพิมพ์ครั้งสุดท้ายโดยสำนักพิมพ์เอกชนระหว่างปี พ.ศ. 2529-2537" ในด้านวัตถุประสงค์ของหนังสือ ลักษณะทางกายภาพ การจัดเนื้อหาสาระ ประเภทของกิจกรรม และการนำหนังสือประกอบการเรียนไปใช้ของครูผู้สอน มีผลการวิจัย ซึ่งนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. ด้านวัตถุประสงค์ของหนังสือ

จากผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของหนังสือ พบว่า หนังสือประกอบการเรียนส่วนใหญ่ระบุวัตถุประสงค์ของหนังสือไว้ว่าให้นักเรียนใช้ศึกษาเนื้อหาสาระและใช้ฝึกทักษะ รวมทั้งใช้ทบทวนและเตรียมสอบ นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับครู และให้ครูใช้เป็นแบบวัดและประเมินผล ตลอดจนเป็นแหล่งค้นคว้าและอ้างอิงอีกด้วย ซึ่งวัตถุประสงค์ของหนังสือประกอบการเรียนดังกล่าว ถ้าสามารถนำมาใช้ในเชิงปฏิบัติได้จริง

ไม่เป็นแต่เพียงตัวหนังสือที่ระบุไว้เท่านั้นก็จัดว่าสอดคล้องกับเกณฑ์ในการวิเคราะห์หนังสือแบบเรียนที่สภาวิจัยและฝึกอบรมทางการศึกษาแห่งชาติ (National Council of Educational Research and Training, 1970) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของแบบเรียนไว้ว่า หนังสือแบบเรียนควรให้ประโยชน์แก่ครูในด้านการวางแผนการสอน แนะนำกิจกรรมในชั้นเรียน ใช้เป็นหนังสืออ้างอิงและใช้ประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน นอกจากนี้ควรมีประโยชน์กับนักเรียนสำหรับทบทวน ทำการบ้าน และเตรียมตัวสอบ

2. ด้านลักษณะทางกายภาพ

ลักษณะเบื้องต้นของหนังสือ ผลการวิจัยพบว่า หนังสือประกอบการเรียนส่วนใหญ่จะระบุชื่อผู้แต่ง ชื่อสำนักพิมพ์ และราคาจำหน่าย แต่ไม่ระบุคุณวุฒิของผู้แต่ง ครั้งที่พิมพ์ และปีที่พิมพ์ ซึ่งลักษณะเบื้องต้นของหนังสือดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นคุณภาพของหนังสือเล่มนั้น ๆ ได้ ดังที่กรมวิชาการ (2535) ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้เขียน สำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์ และครั้งที่พิมพ์ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องรับประกันคุณภาพของหนังสือเรียนได้ หนังสือเรียนควรระบุชื่อของสำนักพิมพ์ และชื่อผู้เขียน เพราะจะช่วยสะท้อนให้เห็นความน่าเชื่อถือของหนังสือสำหรับปีที่พิมพ์นั้นจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นความทันสมัย การค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ หนังสือเรียนที่ดีจึงควรมีการปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อยู่เสมอ และหนังสือที่พิมพ์เล่มล่าสุดถือว่าเป็นฉบับที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด แต่จากผลการวิจัยมีข้อน่าสังเกตว่า สำนักพิมพ์เอกชนส่วนใหญ่ จะไม่ระบุปีที่พิมพ์และครั้งที่พิมพ์ ทั้งนี้อาจจะมีสาเหตุมาจากการที่หนังสือไม่ระบุครั้งที่พิมพ์และปีที่พิมพ์ทำให้ทางสำนักพิมพ์สามารถจัดพิมพ์หนังสือเล่มนั้น ๆ ออกจำหน่ายได้บ่อยครั้งตามจำนวนที่ต้องการโดยเป็นการยากที่ผู้ใดจะตรวจสอบยอดของการจัดพิมพ์และการจำหน่ายได้ว่ามีจำนวนเท่าใด ซึ่งมีผลทำให้สำนักพิมพ์ได้รับผลประโยชน์มากขึ้น แต่ยังคงเสียค่าลิขสิทธิ์เท่าเดิม อีกประการหนึ่งทางสำนักพิมพ์เอกชนส่วนใหญ่สามารถจัดพิมพ์และจำหน่ายหนังสือเล่มนั้น ๆ โดยไม่มีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระภายใน แต่มักจะเปลี่ยนแปลงเฉพาะปกหน้า และข้อความบางประการบนปก เช่น ฉบับปรับปรุงใหม่หรือเล่ม

ล่าสุด โดยจะไม่ระบุปีที่พิมพ์หรือครั้งที่พิมพ์ทำให้ผู้ใช้หนังสือเข้าใจว่าหนังสือเล่มนั้น ๆ ได้รับการปรับปรุงและจัดพิมพ์ให้มีความทันสมัยและสมบูรณ์ที่สุด ทำให้หนังสือเล่มนั้น ๆ สามารถจำหน่ายได้เป็นอย่างดีต่อไป

รูปเล่ม ผลการวิจัยพบว่า หนังสือประกอบการเรียนทั้ง 50 เล่ม มีรูปเล่มเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้ง ขนาด 8 หน้ายก ซึ่งสอดคล้องกับ ชัยวัฒน์ ชลวิถี (2525) ที่ได้วิจัยพบว่าขนาดรูปเล่มที่เด็กชอบ คือ ขนาด 8 นิ้ว คูณ 10 นิ้ว หรือหน้ายก ลักษณะรูปเล่มที่เหมาะสมได้แก่ สี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้ง หักย ดันหยง (2528) กล่าวว่าหนังสือที่มีความยาวมากกว่าความกว้าง รูปเล่มแนวตั้ง เป็นที่นิยมในการพิมพ์หนังสือโดยทั่วไป นอกจากนี้ ประพินโณม ศรีนนทรีกุล (2580) ได้ทำการวิจัยพบว่าหนังสือสำหรับเด็กส่วนใหญ่มีขนาด 8 หน้ายก เพื่อให้เด็กหยิบและจับได้สะดวก

ราคาจำหน่ายและความหนา (จำนวนหน้า) ผลการวิจัยพบว่า หนังสือประกอบการเรียนมีราคาจำหน่ายตั้งแต่ 34 บาท ถึง 58 บาท แต่โดยส่วนใหญ่จะมีราคาอยู่ในช่วง 40 บาท ถึง 50 บาท ส่วนความหนามีตั้งแต่ 193 หน้า ถึง 405 หน้า และมีข้อน่าสังเกตว่า ราคาของหนังสือบางเล่มมีราคาสูงมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหนังสือเล่มนั้นมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากหนังสือเล่มอื่น ๆ เช่น มีจำนวนหน้ามาก ตัวอักษรพิมพ์ด้วยสีต่าง ๆ หรือภาพประกอบเป็นภาพสี่สี เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้ราคาของหนังสือสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ เอนก รัตน์ปิยะกาญจน์ (2528) ที่ได้เสนอแนวทางในการพิจารณาราคาหนังสือ โดยคำนึงถึงความหนาของเล่ม ภาพประกอบ กระดาษที่ใช้พิมพ์ กระดาษหน้าปก ซึ่งสำนักพิมพ์เอกชนบางแห่งพยายามลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลงด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ใช้วัสดุราคาถูกมีคุณภาพต่ำ เพื่อให้ได้ผลกำไรที่สูงขึ้น โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพของหนังสือที่ต่ำลงไม่เหมาะสมกับราคาจำหน่ายที่มีราคาค่อนข้างสูงเกินไปสำหรับสภาพเศรษฐกิจของผู้ปกครองโดยทั่วไป

การเข้าเล่ม จากการวิจัยพบว่าหนังสือประกอบการเรียนทั้ง 50 เล่มเข้าเล่มด้วยวิธีไสสันตากาว ซึ่ง ธาดาศักดิ์ วชิรปรัชพงษ์ (2515) กล่าวว่า การเข้าเล่มแบบไสสันตากาวเป็นวิธีที่นิยมใช้กันมากเพราะทำได้เร็ว

และสันหนังสือเรียบสวย แต่ก็ไม่นับว่าเป็นการเย็บเล่มที่มีคุณภาพดี เพราะถ้าใช้
กาวยาวไม่ดี หนังสือจะชำรุดง่าย และใช้งานได้ไม่ทนทาน

ปก ผลการวิจัยพบว่าหนังสือประกอบการเรียนส่วนใหญ่มีลักษณะ
เป็นปกอวบน้ำมัน ปกอ่อนไม่ทนทาน แต่มีสีสันดึงดูดความสนใจ ประพิน โจนม
ศรีนันทรีย์กุล (2530) ได้กล่าวถึงลักษณะของปกที่ดีของหนังสือสำหรับเด็กว่าปก
ควรสวยงาม ใช้สีดึงดูดความสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับ รัชณี แพรนิมิตร (2525)
ที่ได้วิจัยพบว่า เด็กชอบหนังสือที่มีปกดึงดูดความสนใจ และเย็บเล่มแข็งแรง และ
วิริยะ สิริสิงห (2524) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงลักษณะของปกหนังสือว่า นอกจาก
ปกที่มีสีสันแล้ว เด็กยังชอบปกที่มีลักษณะมัน และไพโรจน์ เบาใจ (2536) ได้
ศึกษาองค์ประกอบของหนังสือพบว่าเด็กเลือกหนังสือปกแข็งเป็นอันดับแรก และ
ปกอ่อนเป็นอันดับสอง ดังนั้นปกหนังสือควรมีความแข็งแรงทนทาน ชาติยาก และ
เคลือบพลาสติกให้คงทน

กระดาษเนื้อใน ผลการวิจัยพบว่า กระดาษเนื้อในของหนังสือ
ทั้ง 5 เล่ม เป็นกระดาษปรีฟมีเนื้อกระดาษค่อนข้างเหลืองและบาง ฉีกขาดง่าย
ทำให้อายุการใช้งานไม่ทนทานเท่าที่ควร ซึ่ง กำธร สติรกุล (2528) กล่าวว่า
กระดาษปรีฟเป็นกระดาษราคาถูกคุณภาพต่ำ เก็บไว้ได้ไม่นาน แต่เป็นที่นิยมใช้
พิมพ์หนังสือหรือแบบเรียนราคาถูก และฉัตรชัย ศุภระกาญจน์ (2526) กล่าวว่า
ราคาของกระดาษมีผลต่อต้นทุนการผลิต การจัดพิมพ์หนังสือแต่ละครั้งจึงต้องคำนึง
ถึงราคากระดาษอยู่เสมอ การเลือกใช้กระดาษจะทำให้ต้นทุนในการผลิตต่อเล่มสูง
ซึ่งจะส่งผลให้ราคาจำหน่ายสูง และมีผลกระทบต่ออำนาจการซื้อของผู้ปกครองได้
ดังนั้นราคาของกระดาษจึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำนักพิมพ์เอกชนต่าง ๆ เลือกใช้
กระดาษปรีฟ เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลง ซึ่งน่าจะมีผลทำให้ราคา
จำหน่ายหนังสือต่อเล่มต่ำลงด้วย แต่ในสภาพความเป็นจริงหนังสือประกอบการ
เรียนก็ยังคงมีราคาสูง ดังนั้นสำนักพิมพ์เอกชนจึงควรปรับปรุงราคาให้ต่ำลง
ให้เหมาะสมกับคุณภาพของหนังสือ หรือใช้กระดาษที่เหนียวและทนทานกว่า
กระดาษปรีฟ เช่น กระดาษปอนด์ เพราะกระดาษปรีฟนอกจากจะฉีกขาดง่ายแล้ว
เนื้อกระดาษที่บางทำให้มีผลต่อการพิมพ์ตัวอักษรมักเลอะเลือนหรือมีรอยทะลุไป

ด้านหนึ่งจึงอ่านยาก ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างมาก

ตัวอักษร ผลการวิจัยพบว่า หนังสือประกอบการเรียนส่วนใหญ่ นิยมใช้ตัวอักษรพิมพ์ด้วยหมึกสีดำ เน้นขอบทหรือข้อหัวข้อด้วยตัวอักษรที่มีลักษณะ พิเศษ หรือมีขนาดโต มีความคมชัด ซึ่งลักษณะของตัวอักษรดังกล่าวมีผลต่อการ เรียนรู้ของนักเรียนดังที่ นิรันดร์ หมวกอินทร์ (2528) ที่ได้ทำการศึกษา ประสิทธิภาพในการอ่านสิ่งพิมพ์ที่พิมพ์ด้วยหมึกสีต่างกันของนักเรียนในระดับชั้น ประถมศึกษา พบว่า หนังสือที่ใช้ตัวอักษรสีต่าง ๆ กับพื้นขาวให้ประสิทธิภาพใน การอ่านไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ผ่องใส ศรีสำราญ (2521) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การจัดรูปแบบของบทความเกี่ยวกับการวางหน้าและตัวอักษรที่มีผลต่อ การอ่าน พบว่า ควรใช้ตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่ขึ้น และหนาขึ้น เพราะการเน้น ตัวอักษรเป็นตัวพิมพ์มีสีส้มเพิ่มความหนาอ่านและเป็นการพักสายตาจะช่วยให้เด็ก เข้าใจเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น

การจัดรูปหน้า ผลการวิจัยพบว่า หนังสือประกอบการเรียน ส่วนใหญ่ วันขอบทั้ง 4 ด้าน แต่เป็นการเว้นที่ว่างไม่มากนักซึ่งนี้อาจจะมีสาเหตุ มาจากการไม่เห็นความสำคัญของการเว้นขอบ ประกอบกับต้องการประหยัดเนื้อที่ เพื่อใช้ในการบรรจุเนื้อหาหรือข้อความต่าง ๆ ให้มากที่สุด โดยใช้จำนวนหน้าให้น้อยลง เกี่ยวกับการจัดรูปหน้านี้ รัญจวน อินทรกำแหง (2517) กล่าวว่า การเว้นเนื้อที่ทั้งด้านในและด้านนอกของหน้ากระดาษไว้ให้มากพอสมควรเป็นสิ่ง ที่ควรทำ เพราะจะช่วยให้เด็กอ่านหนังสือด้วยความสบายตายิ่งขึ้น

ภาพประกอบ ผลการวิจัยพบว่า หนังสือประกอบการเรียน ส่วนใหญ่ มีภาพประกอบเป็นภาพขาวดำ มีความชัดเจน และปริมาณของภาพประกอบ กับเนื้อหามีอัตราส่วนใกล้เคียงกัน เกี่ยวกับเรื่องภาพประกอบนี้ ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์ (2527) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สีกับภาพประกอบหนังสือของ เด็กว่า ควรใช้ภาพสีหลายสีมากกว่าภาพขาวดำ เพราะการใช้ภาพประกอบหลายสี มีอิทธิพล ทำให้เด็กเกิดความพึงพอใจมากกว่าภาพที่มีสีน้อยหรือภาพขาวดำ ซึ่ง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วุฒิ แตรสังข์ (2514) ที่ได้ศึกษาแบบ สี และขนาด ของภาพประกอบหนังสือแบบเรียนที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายชอบ พบว่า

เด็กชอบภาพสีแบบธรรมชาติมากกว่าภาพขาวดำ หรือภาพสีเดี่ยว และ ไพโรจน์ เบาใจ (2536) ได้กล่าวถึงเรื่องสีของภาพประกอบว่าสีช่วยดึงดูดความสนใจ ช่วยสร้างอารมณ์ รู้สึกชอบหรือไม่ชอบช่วยในการจำ ดังนั้นหนังสือประกอบการเรียนจึงควรมีภาพประกอบที่เป็นภาพหลายสีบ้าง และภาพควรมีความชัดเจน สอดคล้องกับเนื้อหา นอกจากนี้หากจำเป็นต้องใช้ภาพขาวดำเป็นภาพประกอบ หนังสือก็ควรใช้ขนาดใหญ่เพื่อทดแทนสีที่ขาดหายไป แต่จากผลการวิจัยพบว่า หนังสือประกอบการเรียนส่วนใหญ่มีภาพประกอบเป็นภาพขาวดำและมีขนาดเล็ก ทั้งนี้อาจจะมีสาเหตุมาจากการลงทุนเพราะภาพประกอบที่เป็นภาพสี และขนาดของภาพมีส่วนทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ดังนั้นเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตลง ทางสำนักพิมพ์เอกชนส่วนใหญ่จึงใช้ภาพประกอบขาวดำและมีขนาดเล็ก

บรรณานุกรมจากการวิจัยพบว่า หนังสือประกอบการเรียนส่วนใหญ่ จะไม่มีบรรณานุกรม ทั้งนี้อาจจะมีสาเหตุมาจากการที่ทางสำนักพิมพ์ไม่เห็นความสำคัญของบรรณานุกรมเท่าที่ควร จึงตัดส่วนที่เป็นบรรณานุกรมออกไป เพื่อลดจำนวนหน้ากระดาษให้น้อยลง ซึ่งปทุม พงษ์สุชาติ (2521) ได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือประกอบการเรียนที่ดีประการหนึ่งว่า ควรมีเชิงอรรถและบรรณานุกรม เพื่อแสดงหลักฐานการค้นคว้า ยืนยันข้อเท็จจริงในหนังสือนั้น และเพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนใช้ค้นคว้าต่อไป

3. ด้านการจัดเนื้อหาสาระ

จากผลการวิจัยพบว่า หนังสือประกอบการเรียนส่วนใหญ่มีหัวข้อ เนื้อหา และเรียงลำดับหัวข้อเนื้อหาตามหลักสูตร เนื้อหามีลักษณะสั้น ๆ ไม่มีรายละเอียด ไม่มีการเกริ่นนำ และไม่มีสรุปบทเรียน แต่จะมีการอธิบายเพิ่มเติมสั้น ๆ และมีการยกตัวอย่างประกอบในบางหัวข้อหรือบางบทเท่านั้น ซึ่ง ปทุม พงษ์สุชาติ (2521) ได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือประกอบการเรียนที่ดีว่า เนื้อหา ต้องเขียนตรงกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจำนวนเรื่องที่เขียนควรมีครบตามประมวลการสอนที่กำหนดไว้ การเสนอเนื้อหาควรคำนึงถึงหลักจิตวิทยาเป็นสำคัญ การเสนอตัวอย่างควรมีปริมาณเหมาะสมและที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ผู้เขียน ควรเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2535)

ที่กล่าวถึงการเสนอเนื้อหาว่า ผู้เขียนจะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เสนอ
 ในหนังสือ การเสนอเนื้อหาควรมีโครงสร้างที่เหมาะสมกับสาระเรื่องราวมี
 การเสนอบทนำเรื่อง และมีการสรุปความเมื่อจบเรื่อง และนาริรัตน์ อยู่กิจดิษฐ์
 (2520) ได้กล่าวถึงเนื้อหาของหนังสือประกอบการเรียนว่า เนื้อหาควรส่งเสริม
 ความรู้ตามหลักสูตรให้กว้างขวางและช่วยเสริมการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
 แต่จากผลการวิจัยที่พบการจัดเนื้อหาสาระของหนังสือประกอบการเรียน มีเพียง
 หัวข้อเนื้อหา ไม่มีรายละเอียดของเนื้อหามากนัก ไม่มีการเกริ่นนำ และไม่มี
 บทสรุป ซึ่งส่วนต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการนำเสนอเนื้อหาตามหลักของ
 จิตวิทยาและหลักการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้กว้างขวางตามขั้นตอน
 การเรียนรู้ ดังนั้น ทางสำนักพิมพ์จึงควรปรับปรุงเนื้อหาให้มีรายละเอียดเพิ่มขึ้น
 และเสนอเนื้อหาตามหลักจิตวิทยา โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขานั้นโดยตรง เพื่อให้ได้หนังสือประกอบการเรียนที่มีเนื้อหาสมบูรณ์และมีคุณภาพ
 ต่อไป

4. ประเภทของกิจกรรม

จากผลการวิเคราะห์ประเภทของกิจกรรมที่เสนอแนะไว้ในหนังสือ
 ประกอบการเรียนทั้ง 50 เล่ม พบว่าหนังสือประกอบการเรียนของสำนักพิมพ์
 ไทยวัฒนาพานิชมีประเภทของกิจกรรมที่เสนอแนะไว้ในหนังสือโดยเฉลี่ยแล้ว
 มากที่สุด และหนังสือประกอบการเรียนของสำนักพิมพ์พิสิทธ์เซ็นเตอร์มีประเภทของ
 กิจกรรมที่เสนอแนะไว้ในหนังสือน้อยที่สุด วรัญญา สวัสดิบุตร (2532) ได้กำหนด
 เกณฑ์ในการพิจารณากิจกรรมการเรียนการสอนในหนังสือเรียนที่ดีไว้ว่า กิจกรรม
 เสนอแนะควรมีทุกบทเรียนและกิจกรรมควรมีหลายประเภทให้เลือกปฏิบัติ ซึ่ง
 ประเภทของกิจกรรมในหนังสือประกอบการเรียน พบว่าส่วนใหญ่ล้วนเป็นกิจกรรม
 ที่มีเสนอแนะไว้ในหลักสูตรและแผนการสอนของกรมวิชาการทั้งสิ้น ดังนั้นทาง
 สำนักพิมพ์ควรเพิ่มเติมกิจกรรมที่แปลกใหม่นอกเหนือจากแผนการสอนของ
 กรมวิชาการเพื่อให้ครูเลือกใช้กิจกรรมได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น

5. การนำหนังสือประกอบการเรียนไปใช้ของครูผู้สอนกลุ่ม
 สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

จากผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้หนังสือประกอบการเรียนของสำนักพิมพ์เอกชนเป็นหลักในการสอน โดยนำมาใช้ในทุกชั้นการสอน และทุกชั่วโมง และมีการค้นคว้าจากหนังสือเล่มอื่น ๆ ประกอบ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากความสะดวกในการนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะหนังสือประกอบการเรียนมีเนื้อหากิจกรรม แบบฝึกหัด และแบบทดสอบอยู่ภายในเล่มเดียวกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอนครูควรจะพิถีพิถันในการคัดเลือกหนังสือประกอบการเรียนที่มีคุณภาพเหมาะสมแก่การนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน และก่อนใช้หนังสือครูควรจะศึกษาหนังสือให้เข้าใจ และวางแผนการใช้หนังสือมาก่อนล่วงหน้า เพราะจากผลการวิจัย พบว่า หนังสือประกอบการเรียนแต่ละเล่มมีความแตกต่าง ทั้งที่เป็นข้อดีและข้อบกพร่อง ไม่มีหนังสือเล่มใดที่สามารถนำมาใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนได้โดยไม่มี การค้นคว้าเพิ่มเติมหรือใช้หนังสือประกอบการเรียนเล่มอื่น ๆ มาประกอบด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ น้าอ้อย อุมะวิชนี (2520) ที่ว่าครูควรใช้หนังสือหลาย ๆ เล่ม ประกอบการสอน นอกจากนี้ครูควรจะมีหลักสูตรและแผนการสอนของกรมวิชาการเป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และใช้หนังสือประกอบการเรียนของสำนักพิมพ์เอกชนเป็นหนังสือเสริมเพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติมเท่านั้น

จากการสังเกตการสอนของครูผู้สอน พบว่า ครูส่วนใหญ่เป็นผู้นำหนังสือประกอบการเรียนไปใช้ประกอบการสอนในห้องเรียน และให้นักเรียนใช้ประกอบการเรียนโดยมีไว้ใช้ประจำตัวทุกคน ดังนั้นราคาของหนังสือจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งทั้งนี้เพราะนักเรียนแต่ละคนจะจัดหาหนังสือประกอบการเรียนมาไว้ใช้ประจำตัว หากหนังสือมีราคาแพงมากจะมีผลทำให้นักเรียนและผู้ปกครองได้รับความเดือดร้อน สำนักพิมพ์เอกชนจึงควรปรับราคาของหนังสือให้เหมาะสมกับคุณภาพของหนังสือ รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันด้วย สำนักพิมพ์ไม่ควรหวังกำไรมากกว่าคุณภาพการศึกษาของเยาวชน

วิธีสอน จากผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนโดยบรรยายหรืออธิบายเนื้อหาจากหนังสือสลับกับการซักถาม และครูให้นักเรียนอ่าน

เนื้อหาจากหนังสือ แล้วตอบคำถามหรืออภิปราย หรือรายงานหน้าชั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิเชียร ทัพประเสริฐ (2522) ที่พบว่าวิธีสอนของครูส่วนใหญ่ใช้อธิบายประกอบการซักถามจากหนังสือ ซึ่งวิธีสอนดังกล่าวเป็นวิธีที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจาก มีความสะดวกและง่ายต่อการเตรียมการสอนเพราะบางครั้งไม่ต้องจัดเตรียมอุปกรณ์หรือสื่อการสอนต่าง ๆ ก็สามารถใช่วิธีสอนนี้ได้แต่จะทำให้เด็กเรียนเกิดความเข้าใจ และเบื่อหน่ายได้ ซึ่งจะมีผลประสิทธิผลการเรียนของนักเรียน ดังนั้นครูจึงควรใช้วิธีการสอนหลาย ๆ รูปแบบ และหนังสือประกอบการเรียนก็ควรจะเสนอกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ครูสามารถนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ส่วนแบบฝึกหัดและแบบทดสอบในหนังสือประกอบการเรียน ลาวัลย์ วิทยาวุฒติกุล และปราณี โพธิสุข (2528) ได้เสนอเกณฑ์ในการวิเคราะห์หนังสือเรียนไว้ประการหนึ่งว่า ควรมีแบบฝึกหัดหลาย ๆ แบบกระจายกันอย่างเหมาะสม แบบฝึกหัดควรมีจำนวนเพียงพอที่จะสรุปสาระสำคัญของเรื่องที่จะเรียน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ บาร์เน็ต และคณะ (Barnnett, 1969 อ้างถึงในวารสาร ภูษะคร, 2533) ที่ว่า แบบฝึกหัดควรมีหลายลักษณะ และมีความหมายต่อผู้ฝึก สำหรับแบบทดสอบก็เช่นกัน อรสา กุมาริปุกหุด (2515) ได้กล่าวว่าแบบทดสอบหรือแบบประเมินผลควรมีประกอบเนื้อหาทุกเรื่อง และควรมีหลายแบบประกอบกัน ทั้งนี้เพราะจากผลการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดทุกครั้งหลังจบการสอนและใช้แบบทดสอบในหนังสือประกอบการเรียน เพื่อวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียน ดังนั้นแบบฝึกหัดและแบบทดสอบควรมีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ ได้ตรงวัตถุประสงค์ครอบคลุมเนื้อหาและสอดคล้องกับหลักสูตร

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการนำหนังสือประกอบการเรียนไปใช้ของครูผู้สอน พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องขาดคู่มือในการใช้หนังสือประกอบการเรียนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือประกอบการเรียนที่ต้องการ คือต้องการให้มีคู่มือการใช้หนังสือ

ประกอบการเรียนหรือคู่มือครู นอกจากนั้นครูส่วนใหญ่ต้องการให้หนังสือประกอบการเรียนมีเนื้อหาที่ทันสมัยถูกต้องครบถ้วนตรงตามหลักสูตร มีกิจกรรมเสริมทักษะที่หลากหลาย และครอบคลุมเนื้อหาเพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติและฝึกแก้ปัญหาที่มีบทสรุปท้ายบทและมีแบบวัดและประเมินผล

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หนังสือพบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการใช้หนังสือประกอบการเรียนทำให้นักเรียนมีความรู้กว้างขวาง ครูส่วนใหญ่จึงเห็นว่ามีค่าจำเป็นในการใช้หนังสือประกอบการเรียน เพราะจะทำให้นักเรียนใช้ค้นคว้าฝึกฝน และทบทวนด้วยตนเองทำให้มีความรู้กว้างขวางขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจความคิดเห็นของ สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (2531) พบว่า ครู อาจารย์ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร นักวิชาการและผู้ปกครอง มีความเห็นว่าควรจัดทำหนังสือประกอบการเรียน เพราะเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนฝึกทักษะเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

1. ครูศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือประกอบการเรียนที่ดี รวมทั้งทราบถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกหนังสือประกอบการเรียนนี้เพื่อให้ได้หนังสือประกอบการเรียนที่ดีและมีคุณภาพ
2. ครูไม่ควรใช้หนังสือประกอบการเรียนเพียงเล่มเดียวเป็นหลักในการสอน เนื่องจากหนังสือประกอบการเรียนแต่ละเล่มก็จะมีคุณภาพในด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไป และเพื่อช่วยให้ครูสามารถพิจารณาถึงความถูกต้องและความทันสมัยของเนื้อหาวิชาและข้อเท็จจริง ซึ่งจะช่วยป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดจากความเข้าใจผิดของครูในเรื่องเนื้อหาต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูสามารถแนะนำนักเรียนให้รู้จักการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้ความรู้ที่กว้างขวางขึ้นอีกด้วย
3. ครูควรรู้จักวิธีการใช้หนังสือเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ได้ผลดี เพราะหนังสือประกอบการเรียนแต่ละเล่มต่างก็มีข้อดีและข้อด้อยแตกต่างกันไป นอกจากนั้นครูควรจะแนะนำวิธีการใช้หนังสือเรียนที่ถูกต้องให้แก่ นักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้รับประโยชน์จากหนังสือเรียนอย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิเคราะห์หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ระดับประถมศึกษาที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชน
2. ควรมีการวิเคราะห์หนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษาที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชนแบบเจาะลึกในด้านต่าง ๆ แต่ละด้านของหนังสืออย่างละเอียด
3. ควรมีการติดตามผลการนำหนังสือประกอบการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตไปใช้ของครูผู้สอนในระยะยาว ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน